

ANTONÍN RALIŠ:

Hmotněprávní podmínky a překážky trestnosti.

Příspěvek k systematice trestního práva.

Řádky, jež následují, jsou jediné poznámkami k rozlehlé oblasti právních podmínek a překážek trestnosti; neprodlévám dlouho u podstaty a charakteru jednotlivých institucí, a načrtávám jen v jádře jejich profil, jak se mi jeví potřebným pro přehled látky a logické zařazení institucí, tak, aby příbuzné prvky přišly do stejné skupiny, a naopak nesourodé aby byly odděleny.

Ústředním pojmem daného problému je pojem trestnosti. Čiře právnicky, normologicky, může pojem trestnosti značiti sotva co jiného, než podřízenost určitého dění, o jehož trestnosti mluvíme, pod platnou trestní normu, stanovící, že ono dění: má býti trestáno.¹⁾ Vizme typickou trestněprávní větu: budiž trestán, kdo se dopustil určitého činu. Prvá část věty jest vlastní právní normou; stanoví se jí povinnost státních orgánů trestati. Realisování povinnosti je vázáno na další část věty, představující určitý výsek skutečnosti. Jsoucnost tohoto společenského dění — je jím zločin a zločinec — jest předpokladem uplatnění trestní normy. Trestnost zločinu a zločince jest zkráceným vyjádřením právní situace, že zločinec má býti trestán, když byl spáchal zločin.

Trestnost zločinu a zločince není dnes, kdy ustanovení trestního práva doznala značné spletnosti, dána normou jen jedinou. Jest tu více norem, jež podmiňují uplatnění zásadní normy tím, že stanoví další potřebné náležitosti. Požadavek, aby pachatel byl příčetný, aby čin nebyl promlčen, aby případ byl řádně obžalován, zločinec pravoplatně odsouzen, a pod.

Máme-li věnovati zřetel hmotněprávním podmínkám a překážkám trestnosti, je nutno, abychom nejprve vynechali ony pod-

---

¹⁾ Pojem trestnosti je pojmem právním, ryze normologickým, nemá obsahu, ani neznačí nějaký stav zločincův, nemůže tedy býti zvýšen, ani snížen. Nelze proto mluvit o důvodech zmírňujících trestnost (tak na př. hl. VII. tr. zákona z 1878).

mínky event. překážky, které sice též mají právní význam pro danou otázku, ale nejsou rázu hmotněprávního. Patří sem především podmínky z oblasti práva procesního; tak požadavek, aby pachatel před příslušným soudem byl příslušným žalobcem obžalován, aby po náležitém řízení došlo k odsuzujícímu rozsudku, aby tento nabyl pravoplatnosti, a pod.

Jde ještě o jinou věc. Z toho, co bylo řečeno o podstatě trestnosti, vyplývá, že prvním a základním předpokladem jest, aby tu byla platná a na případ se vztahující trestní norma. Bez ní nelze mluvit o trestnosti; není tu ničeho, co by stanovilo: případ má být potrestán. Platná trestní norma, jakožto součást právního řádu, vztahuje se na určité území, obyvatelstvo, v dané době. Mohou nastati výjimečné případy, že by z této všeobecné místní, časové a osobní působnosti trestní normy byly vyňaty některé ze zmíněných kategorií, tak na př. určité skupiny osob.²⁾ Setkáváme se — jak známo — s institucí t. zv. exempcí, a to, jde-li o vynětí z působnosti hmotněprávních norem, s exempcemi hmotněprávními (tak na př. u kategorií osob státoprávních, exteritoriálních a pod.). Pramenem netrestnosti jest tu okolnost, že norma trestní se na kategorie těchto osob nevztahuje.³⁾

Základními a vlastními třemi oblastmi trestního práva hmotného jsou oblast trestu, zločince a zločinu. Viděli jsme již, že poslední dvě tvoří předpoklad uplatnění trestní normy, použití trestu.

Je pozoruhodné, jak dosavadní teorie (dvojoblastní, bipartiční) přehlížela fakt, že jde o zřetelně oddělené právní oblasti

2) Takové vynětí je arci možné jen normou. Zpravidla tu jde o normu výslovnou (zákon mezinárodní smlouvy), jinde jen o mezinárodní praxi, tedy normu zvykového práva (viz Milota, Trestní právo hmotné, část obecná, s. 27).

3) Tuto neplatnost normy nutno lišiti od důvodů neexistence zločinu, event. zločince, a rovněž od překážek zločinu ev. jeho trestnosti. Je ovšem pravda, že konečným důsledkem bude ve všech případech netrestnost pachatelova; ale tato situace nemůže být důvodem, aby instituci exempcí bylo lze zařazovati kamkoli do »důvodů netrestnosti«, bez prohrěšení na její logické a systematické povaze. (Někdy se dokonce řadí mezi důvody »ospravedlnění« zločinu, jindy mezi podmínky zločince; též se jednoduše mluví o osobách netrestných a pod.)

zločinu a zločince, a zvykla si mluvití jedině o činu trestném, přesto, že sama trestní norma svojí typickou dikcí oddělení jasně dokumentuje, nehledě ani k četným jiným ustanovením trestního zákona,⁴⁾ nebo dokonce trestního procesu.

Pojem zločince byl bipartiční naukou zbaven právní samostatnosti, a stal se pouhým kvalitním přívlastkem trestného činu: subjektivní jeho stránkou. Nedbalo se, že zločinec, subjekt činu, a subjekt procesu, nemůže býti právnicky se zločinem sloučen. Komplexní a nesourodé toto sloučení vedlo k zbytečným nesrovnalostem, nepřesnostem, ba absurditám; vzpomeňme akcesorické

---

4) Patří sem zákonné respektování vlastností zločince: stáří, mládí, nemoc, těhotnost; moderní úprava trestu dle individuality zločincovy, dle jeho pohnutek, smýšlení, nebezpečnosti, předchozího života a pod. Patří sem dále tak zv. delikty odkazné (přechovávání, neoznámení trestných činů), jež se zcela jasně vztahují ke zločinu ve smyslu tripartičním, bez ohledu na osobu zločince; tak na př. § 370 tr. z. slov. trestá toho, kdo nabude věci pocházející ze zločinu krádeže; trestnost přechovavače je podmíněna jedině tím, že věc pochází z krádeže, a není dotčena okolností, že snad pachatel této krádeže jest beztrestný, třeba pro choromyslnost. Podobně je tomu s tak zv. delikty kompenzačními (viz na př. § 23 tr. por. slov.: vzájemná urážka na cti, utržení na cti, ublížení na těle), kde opět rozhoduje jsovinnost zločinu bez ohledu na trestnost pachatelovu. — Ale i sama instituce účasti řešena je v novějších zákonech v podstatě tripartičně, neboť činnost účastníka je trestna jen za předpokladu, že se vztahuje ke zločinu; tak výslovně § 74 tr. z. slov. I stylisace základního § 69: účastníkem je, kdo jiného úmyslně navede, aby spáchal zločin nebo přečin, ve spojení s ustanovením § 1 tr. z. slov.: zločinem nebo přečinem je jen ten čin, který zákon za takový prohlásil, a contrario druhé věty: za zločin nemůže být potrestán nikdo jiným trestem než zákonným — jasně ukazuje na to, že cit. ustanovení přesně oddělují pojem zločinu od zločince. — Rovněž ustanovení o pokusu vztahují se jen ke zločinu ve smyslu tripartičním, tak § 65 tr. z. slov. stanoví, že pokusem zločinu je jednání, kterým vykonání zamýšleného zločinu bylo započato, ale nedokončeno. — Podobně ustanovení § 70 tr. z. slov. o spolupachatelích: pachatelé jsou, kteří zločin společně anebo dohromady spáchali. — Jiným jasným dokladem jest ustanovení § 1 zák. č. 48/931: osoby, které v době spáchaného činu nedovršily 14 let, nejsou odpovědny. Spáchaným činem se přirozeně nemíní trestný čin ve smyslu bipartičním, ježto jeho subjekt není odpovědný. A přece je jisto, že jde o čin, jenž podléhá trestní normě. Zákon snaží se pomoci si z této bipartičně neřešitelné situace vyhýbavým pojmem činu »jinak trestného«, věc to zhoła zbytečná.

povahy účasti, Bindingova oxymora: straflose strafbare Handlung, nelogického zahrnování na př. zločinců mladistvých do zákoných oddílů nadpisovaných: zločin, směřování různorodých a nepříbuzných pojmů do téže skupiny pod širokými krycími pojmy, a pod.

Analytické hledisko právní nauky nemůže než oddělovati a osamostatňovati oblasti zločinu a zločince; nikoli ovšem tak, že by oba pojmy byly příkře postaveny proti sobě, a vzájemně se negovaly, ale tak, aby došly plného uznání v právnickém myšlení, právní vědě, systému a normách. Tím se zároveň dopomůže propornikavějšímu zdůraznění osobnosti zločince, moment to neobyčejné ceny pro společenský boj proti zločinu.⁵⁾

Je zajímavo uvažovati, jak vůbec mohlo dojíti k bipartičnímu učení. Zdá se, že vynikající vliv tu mělo dávné přezírání osoby zločince právní dogmatikou. Vždyť jinak právě tak dobře, jako bipartice, znající jen trestný čin, mohla by existovati opačná bipartice, která by znala jen zločince: když dnes se pachatelství, přičetnost, úmysl atd. považují toliko za znaky zločinu, mohl by se samotný čin považovati jen za nezbytný prvek pojmu zločince. To, že bipartice ulpěla svojí pozorností toliko na zločinu, jeví se přirozeným produktem primérní sociologické reakce. Když později důkladnější zkoumání pojmu trestného činu, zvláště v nauce německé, objevovalo znaky, jež fakticky patří k osobě zločince, zařazovalo je jako subjektivní znaky do podstaty zločinu. Tím vznikl základní omyl, jako by trestnost činu a trestnost pachatele byly jevy právnicky totožnými, čemuž tak arci není. Záměna vnesla do bipartičního pojmu trestného činu (jinak správné zkratky: čin postavený pod trestní hrozbu) komplikace, které jsou pojmu zločinu cizí.

Zločin⁶⁾ je prvou ze tří základních oblastí trestního práva hmotného; spolu se zločincem tvoří předpoklad uplatnění trestní

⁵⁾ O důvodech proti bipartici a pro tripartici viz zevrubněji práce průbojníka tripartičního učení Tomáše Živanoviče, zvláště jeho: *Problèmes Fondamentaux du Droit Criminel*. (Paris 1929.) Že všechny Živanovičovy vývody nemohou býti ani přívrženci tripartice přijaty a schváleny, netřeba snad připomínati.

⁶⁾ Užívám názvů zločin, zločinec ve smyslu, který jistě nebude ne-

normy. Jest nepochybně, že zločin (svým prvkem zločinné činnosti) je úzce spjat s činností pachatelovou, ale rovněž je nepochybně, že se od pojmu zločince zřetelně liší. Zločin je totiž jakési vyabstrahování směrem od pachatele, je to onen výsek společenského dění, který představuje odpověď na otázku po předmětu: co je zločin (a nikoli: kdo je zločinec). Sociologicky pojato, je to ono dění, jež jest společnosti (organisované a právním řádem jako svým chtěním vládnoucí) nemilé, jí nechtěno, zakázáno. Zákaz, to jest normativní vyjádření, že něco nemá býti. Dnešní trestní normy neoperují arci tímto zákazem přímo, stanoví jen povinnost státních orgánů trestati zločiny už spáchané; ale sociologickým odrazem jejich jsoucnosti jest,⁷⁾ že se počítují jako zákaz zločinu. Za zločin možno tedy považovati ono společenské dění, které právními normami je postaveno pod trestní hrozbou, a proto se považuje za zakázané.⁸⁾ Že trestní hrozba může býti realiso-

pochopen, vole raději naše slovo, než cizí, situaci však stejně vystihující: delikt, delikvent. Mohlo by se též mluvit o trestném činu, chtěli-li bychom se vyhnouti záměně pojmu zločinu s technickým označením deliktů dle tíže (zločin, přečin, přestupek). Vyhýbám se však tomuto označení, jednak pro jeho bipartiční nádech, jednak proto, že tu není vhodného protějšku, neboť: pachatel trestného činu je terminem nejen stylisticky nepřilíš pohodlným, ale nad to se jím zdůrazňuje speciální druh zločinné spolučinnosti. Podobně i subjekt trestného činu připomíná pojetí bipartiční. — V české literatuře nejsou termíny zločin, zločinec řídkými, ani ve smyslu mnou užívaném; tak jest na př. běžným označením materie extradiční: vydávání zločinců; nezřídka se mluví o úmyslu zločinném, činnosti zločinné a pod. Německá literatura rovněž často užívá pojmu Verbrechen i Verbrechen v podobném smyslu. — Jest bezdůvodno, liší-li Finger (Lehrbuch des deutschen Strafrechts. Berlin 1904, s. 114) zločin od deliktu, míně tímto jednání, jež se protiví trestní normě, a oním: jednání, jež kromě toho je trestno. (Pomoc vězňům je prý vždy delikt, ale zločinem je jen u rodinných nepříslušníků.) Toto pojetí zapomíná, že základní náležitostí zločinu je, že se protiví trestní normě. Trestnost zločinu je tu opět poptena s trestností zločincovou.

⁷⁾ Weyr mluví o teleologickém výkladu normy (Základy filosofie právní. Brno 1920, s. 27.), Kallab: trestní norma netvoří zákaz, jen ho předpokládá. (O skutkové podstatě a konkurenci trestných činů. Praha 1911 s. 36.).

⁸⁾ Definice zločinu u některých autorů operují přímo pojmem zákazu, tak praví Garsia Marston (Criminal Law, London 1929. s. 1.): Crime is an act (ommission) forbidden by law, under pain of punishment.

vána jedině proti zločinci, pachateli trestného činu, jest okolností, která nás zde zatím nezajímá, ježto pojmově nesouvisí s podstatou zločinu. Ne o to jde společnosti, aby tresty byly realizovány, ale o to, aby zločiny nebyly páchány.

Aby určitý případ mohl býti zločinem, je třeba, aby souhrn jeho konkrétních znaků odpovídal souhrnu pojmových znaků, stanovených trestní normou. — Základním znakem, prvkem zločinu jest zločinný skutek. Pozůstává jednak z vlastní zločinné činnosti (opomenutí), jednak z dalších potřebných okolností a modalit. Jsou jimi na př.: předmět zločinné činnosti,⁹⁾ dále: materiální způsob provedení činnosti (okolnosti místa, času, prostředků). Jiným prvkem zločinného skutku bývá osoba poškozeného a její činnost [tak zvláště: svolení poškozeného,¹⁰⁾ nebo vztah zločince k poškozenému, na př. reakční poměr v §u 281 o. II tr. z.¹¹⁾]. Důležitými znaky zločinu bývají prvky vztahu zločinné činnosti k právnímu řádu (protiprávně a pod.). Dále sem patří prvky, jež čerpány jsou z osobnosti sama zločince, buď tak, že jde o některé jeho osobní nebo společenské vlastnosti (stavovské delikty, příbuzní, matka), nebo zločinnou součinnost (spolupachatelé, návodci, tlupa), nebo o prvky psychického vztahu zločince k zločinné činnosti ev. výsledku (t. zv. zavinění, podle tradičního termínu¹²⁾), tak na př. požadavek úmyslnosti, neopatrnosti; někdy též prvky dané účelem a pohnutkou zločince jednat (ze msty, za účelem přivlastnění), ba i prvky, čerpané z biopathologického duševního stavu zločince (v silném rozčilení).

Prvky zločinného skutku jsou tedy mnohotvárné a mohou objímati společenské dění nejen v jeho objektech, nýbrž i sub-

---

⁹⁾ U velmi jednoduchých norem — jako je na př. desatero — splývá zdánlivě činnost zločinná s předmětem: nezabiješ, což značí: nezabiješ člověka; nepokradeš, t. j. nevezmeš cizí věc, a pod.

¹⁰⁾ Svolení poškozeného je tu prvkem zločinu, momentem deliktogenním, a nikoli důvodem vyloučené protiprávnosti.

¹¹⁾ Zkratkou: tr. z. rozumím trestní zákon slovenský (zák. čl. V. z 1878), tr. por. značí trestní řád slovenský (z. čl. XXXIII. z 1867), osnovou rozumí se osnova čl. trestního zákona z 1926.

¹²⁾ O pojmu zavinění a jeho nesprávném užití v tomto případě viz blíže autor: Studie o přičetnosti (Bratislava 1931, s. 121.).

jektech.¹³⁾ Prvky tohoto subjektivního původu ztratily arci svůj subjektivní charakter, jakmile se staly pojmovými znaky zločinu, součástí jeho podstaty.¹⁴⁾ Zdá se ovšem, že ráz zločinu jako objektivního společenského dění, rozdílného od subjektu zločincova, vyniká nejjasněji tehdy, když zločinný skutek je vyjadřován prvky původu převážně objektivního (tak zkratky: vražda, zabití, krádež¹⁵⁾). Nicméně zločin zůstává jevem přísně zobjektivovaným i tehdy, když obsahuje zmíněné prvky subjektivního rázu. Schází-li některý, bude důsledkem nejen, že pachatel, v jehož osobě zmíněný prvek nedošel uskutečnění, nebude trestným, nýbrž že tu vůbec nebude ani sama zločinu, ježto nebudou splněny všechny jeho náležitosti.¹⁶⁾

Vedle vlastního zločinného skutku, t. j. zločinné činnosti a jejich modalit, možno pozorovati mezi náležitostmi zločinu takové prvky, jež představují určité dění (událost, stav), které nesouvisí

¹³⁾ O prvcích daných osobou poškozeného viz souhlasně Stránský: Vůle poškozeného ve skutkových podstatách trestního práva (Brno 1921, s. 31.).

¹⁴⁾ To dobře chápal Finger, který — ač bipartista — nekladl důraz na tradiční dělení činu trestného na stránku objektivní a subjektivní, ale prozíravě lišil stránku činu od stránky viny. — Naproti tomu se zdá, že tato situace není plně uvědoměna Živanovičem, který za zločin považuje jen číře objektivní podstatu, kdežto podstatu subjektivní považuje za prvek zločince. Pokud praví, že touto subjektivní podstatou je vina zločincova, má ovšem pravdu; naproti tomu však nedostatečně rozlišování zločinceovy viny od znaků zločinu (zvláště těch, které z této »viny« jsou odvozeny), vedlo by k pomíchání pojmů a podstat zločinu i zločince.

¹⁵⁾ Někdy však objektivní ráz zločinu je jasně zřít, i přes obsahové prvky subjektivní; bývá tomu tak při stylisaci některých deliktů kolektivních: zločinem vzpoury dle § 153 tr. z. jest shluknutí, jeho účelem jest....

¹⁶⁾ K ilustraci: dle § 278 tr. z. jest zločinem vraždy usmrcení člověka v úmyslu napřed uváženém. Tento úmysl je svým původem prvek duševního života zločincova. Normologicky však jest prvkem zločinu, co značí, že pachatel musí mít tento úmysl, nikoli proto, že jedině tehda byl by zločincem, to jest trestným pachatelem, ale proto, že jinak by se nemohl dopustiti deliktu vraždy, který by tu vůbec nebyl dán, ježto by nebyly splněny jeho pojmové znaky. Proto arci je možno, že osoba spolučinná na vraždě, která nemá tohoto úmyslu předem uváženého, a neví o tom, že pachatelův úmysl je takový, není vinna účasti na vraždě (tak správné rozhodnutí bývalé kurie cit. u Milota-Nožička, Trestné zákony země Slovenskej. Kroměříž 1931. s. 189.).

přímo se zločinnou činností. Tak shledáváme, že jsoucnost některých zločinů závisí na okolnosti, že vznikla větší škoda, větší nebezpečí, těžší poranění, výsledek smrtelný, že poraněn byl člověk příbuzný, že člověk byl odsouzen na smrt (křivě svědectví), že došlo k rozluce manželství (cizoložství podle § 216 tr. z.), že jde o vzájemnost mezi státy (§ 66 rak. tr. z.) a pod. Toto nové dění bývá zločinnou činností zapříčiněno buď pouze nepřímou (kausální souvislost bývá jen fyzická a nikoli psychická), nebo vůbec rozhoduje pouhá existence dění bez ohledu na jeho vztah ke zločinné činnosti. Celkově liší tu nauka, jak známo, dva druhy případů, jednak tak zv. delikty praeterintencionální, jednak případy tak zv. objektivních podmínek trestnosti, t. j. událostí, jejichž existence jest nezbytnou podmínkou k tomu, aby skutek, který sám o sobě nemusí býti s těmito událostmi v žádné souvislosti, stal se zločinem. Obvyklé pojímání těchto objektivních podmínek trestnosti nezdá se mi zcela vhodným; jednak jest terminováno příliš široce: není bližšího určení, o jaké podmínky se jedná; přídavek objektivní jest jenom důsledkem bipartičního lišení mezi těmito podmínkami a tak zv. subjektivními podmínkami trestnosti, jimiž jsou na př. přičetnost, úmysl, nedbalost. Stačí proto prostě a přiléhavě mluvit o podmínkách zločinu, neboť skutečně jde o znaky, jejichž jsoucnost je podmínkou zločinu, t. j. jeho právní existence.¹⁷⁾ Dosavadní teorie vylučovala tyto podmínky zločinu ze skutkové podstaty deliktů, hlavně z důvodu, že nepodléhají zavinění pachatele; při tom je zařazovala buď do širokého pojmu předpokladů trestnosti, nebo do neméně širokého pojmu podmínek trestní hrozby a pod. Jest arci správně, že v případě nesplnění této podmínky tu vůbec není trestnosti případu; ale hlubší analýsa se nemůže spokojiti tímto nejzazším důsledkem; my shledáváme, že trestnosti případu tu není proto, ježto tu vůbec není zločinu,¹⁸⁾

---

¹⁷⁾ Jde tu při názvu zločinu, jak vidno, o určitou denominaci a potiori.

¹⁸⁾ Živanovič říká, že tu nejsou splněny podmínky inkriminace zločinu. Názor, jak soudím, nepřiliš přesný, ježto mezi podmínkami této inkriminace jsou zahrnuty momenty k existenci zločinu nepatřící, nehledě k tomu, že se tím zhola neúčelně štěpí podstata zločinu, která je normologicky jednotná.

neboť k zločinnému skutku nepřistoupila událost, která je podle práva podmínkou, aby skutek byl za zločin považován.¹⁹⁾

V dosavadní nauce se často setkáváme s míněním, že mezi hmotněprávní podmínky existence trestného činu patří též návrh poškozeného u deliktů návrhových. Je jistě bezpochybně, že nedostatek návrhu má konečným právním důsledkem nemožnost potrestání; nicméně soudím, že návrh nelze považovati za hmotněprávní podmínku trestnosti.²⁰⁾ Jde totiž o instituci práva procesního: návrh je procesním předpokladem (právě tak — v řídkých případech — oznámení na př. § 23 zák. čl. XXIII z r. 1913); svým významem se rovná obžalobě. Obé značí nutnou podmínku, aby případ vešel v koleje procesu, aby se jím obíral řádný soud po řádném řízení. I důsledky, které zákon s institucí návrhu spojuje, jsou důsledky ryze procesními: nikoli snad, že by nebyl dán zločin, ale jde jen o nemožnost zavést trestní řízení (event. nutnost zastavit řízení bez návrhu zavedené, tak situace § 101, č. 2 tr. por.). Rovněž vedlejší důsledky podání návrhu (na př. ustanovení §u 115 tr. z., podle něhož návrh podaný proti jednomu ze spoluzločinců má za následek zavedení řízení proti všem, a obdobný případ §u 116 tr. z., kde jde o zastavení řízení proti všem) jsou důsledky ryze procesními. — Procesní ráz instituce návrhu nemůže býti setřen okolností, že ustanovení o jeho podmínkách a účincích bývají někdy pojata do hmotných trestních zákonů; činnost zákonodárcova přichází často do rozporu s výtěžky teorie. Ale i v takových případech obyčejně zříme, že zákonodárce aspoň tušil procesní ráz instituce: tak hlava IX. tr. z., nadepsaná: důvody vylučující zavedení trestního řízení; stylisace příslušného §u 110: trestní řízení nesmí se zahájit bez návrhu oprávněného; a sama podstata deliktů návrhových jako takových, které lze stíhati (!) jen na návrh.

Ještě zřejměji je procesní charakter návrhu osvětlen v osnově: jest sice zařazen do oddělení II. hlavy II., nadepsaného: pod-

¹⁹⁾ Jen tolik nás může zajímati v této úvaze, a nutno pominouti bližší rozbor na př. Bindingova podmíněného a dvojnásob podmíněného deliktu, otázku suspensivních a resolutních podmínek deliktu, problém doby, kdy byl delikt podmíněný spáchán, a pod.

²⁰⁾ Tak mezi jinými Liszt (Lehrbuch des d. Strafrechts 23. vyd. Berlin 1921. s. 195).

mínky trestnosti, ale současně jest sem zařazena i instituce obžaloby. Zásadní ustanovení §u 26 zní: trestné činy se stíhají, neustanovuje-li zákon jinak, veřejnou obžalobou. O návrhu praví opět § 28, že jakékoli stíhání jest vyloučeno, dokud nebyl učiněn návrh. Společné zařazení s obžalobou jest na jedné straně předností osnovy před dosavadním stavem, kde návrh byl zcela bezdůvodně odlučován od instituce obžaloby a jejích forem a podmínek; na druhé straně však nedopouští žádných pochybností o tom, že sice jde o podmínku trestnosti, ale o podmínku ryze procesní, jakou jest i celé řízení, rozsudek atd.; tedy o podmínku, která nepatří ani do úvah, ani do systému a zákonů, pojednávajících o náležitostech hmotněprávních.²¹⁾

Skutek zločinný, t. j. zločinná činnost a její modalities, a podmínky deliktu, představují tedy prvky zločinu.²²⁾ Jen tehdy, jsou-li tyto náležitosti dány, t. j. v konkrétním případě uskutečněny, jest skutek podle práva zločinem.²³⁾

Zločintvorné (deliktogenní) tyto prvky, jak bychom je mohli nazvat,²⁴⁾ tvoří ve svém souhrnu podstatu deliktu, a to podstatu pojmovou, na rozdíl od skutkové podstaty, kterou bude vhodno nazývat konkrétní případ v souboru jeho skutečných znaků.²⁵⁾

²¹⁾ Je zajímavé, že důvodová zpráva osnovy výslovně uznává (s. 41.), že návrh oprávněného je podmínkou procesní, a do doby, dokud nebyl učiněn, je vyloučeno jakékoli procesní jednání, nejen soudní, ale i policejní.

²²⁾ Jistě netřeba připomínati, že s tohoto hlediska je lhostejno, jde-li o zločin základní, nebo kvalifikovaný. Je tudíž přirozené, že určitý znak může být jednou znakem deliktu základního, jindy kvalifikovaného (na př. úmysl bezprávného přivlastnění je prvkem krádeže dle § 333 tr. z., jindy kvalifikovaného deliktu nevěrné správy dle § 363 tr. z. — a pod.).

²³⁾ Někdy se setkáváme s normami, jež netvoří prvků zločinu, ale pouze vysvětlují znaky, již dané (nepatří sem však takové normy, které se jeví co negativní ohraničení daných znaků, tak na př. § 329 tr. z.).

²⁴⁾ Vidal mluví o prvcích konstitutivních, ale poněkud v jiném smyslu (Cours de Droit criminel. III. vyd. Paris 1906. s. 29.).

²⁵⁾ Podstata deliktu znamená mi tedy souhrn všech pojmových znaků zločinu, skutková podstata souhrn skutečných znaků konkrétního skutku. V posledním směru sleduji přesnou analýsu Kallabovu (O skutkové podstatě a konkurenci trestných činů. Praha 1911.). Rovněž viz Mířička: Trestní právo hmotné. Praha-Všehrđ 1930. Věnovati problémům skutkové podstaty a podstaty deliktu delší místo není arci možno. Naznačené pojetí podstaty zločinu dovoluje vhodné zahrnutí všech pojmových znaků zločinu, bez ohledu

Jedině tehdy bude skutečný případ zločinem, když jeho skutková podstata ve svých znacích bude odpovídati zákonné podstatě zločinu, teprve tehdy bude, jak praví Kallab, předpokladem a podmínkou, aby právo s ním určité právní následky spojovalo.

Sociologicky pojato jest zločincem ono lidské individuum, na které se soustředila společenská reakce, zločinem vyvolaná, proto, že zločinec se zločinu dopustil. Normologicky jeví se zločincem lidská bytost, která má býti potrestána, když byl spáchán zločin. Bližší vztah zločince ke zločinu není nijak vztahem pro normologické hledisko nutným. Možno si zcela dobře představití normy (nikterak nemožné, hledíme-li k ranným dobám lidské kultury): bude-li učiněn zločin, budiž trestán kdokoli; nebo: budiž trestán, na koho padne los (decimace!). Vzpomeňme zákoníku Hamurabiho: spadne-li dům a zabije dceru vlastníka, budiž usmrcena dcera stavitelova, a pod. Čím více trest, jako společenská reakce na zločin, byl ve své účelovosti uvědomován a své primerní sleposti zbavován, tím větší zřetel byl věnován vztahu zločince ke zločinu. Nestačila již hrubá existence zločinu a hrubá existence zločince, ale vyžadoval se příčinný vztah: aby zločinec byl činitelem, který zločinnou činnost vyvinul, který zločin spáchal. Zdá se, že toto stále ještě hrubé pouto pouhé fysické kausální souvislosti stačilo primitivnímu trestnímu právu po dlouhá údobí. Vývoj lidské osvěty však se tím nemohl spokojiti; připojovala se další podmínka: aby zločin byl zločincem zapříčiněn i psychicky, to jest: úmyslně, vědomě nebo aspoň z nedbalosti. Tím byla dána základna, na níž vyrostlo moderní pojímání zločinceovy viny.

Hledíc k dnešní situaci, možno konstatovati, že zločincem může být jen ten, kdo zločinný skutek zapříčinil nejen fysicky, ale i psychicky, a učinil tak ve stavu duševního zdraví. Ve smyslu bipartiční nauky se praví — a normologické jádro věci jest tím správně vystiženo — že zločin se subjektu klade za vinu, k odpovědnosti, nebo též: že se mu přičítá. Právě toto přičítání, a

na jejich původně objektivní, nebo subjektivní ráz. Platí to zvláště o podmínkách zločinu, které až dosud byly vylučovány ze skutkové podstaty, a to — hledíc k samu termínu — právem, ježto jsou rozdílny od sama zločinného skutku.

ostatní zmíněné a normologicky zcela obdobné pojmy²⁶⁾ představují i tripartiční jádro zločince.

Právní podstata zločincova jest dána souhrnem určitých pojmových znaků. Prvým znakem jest okolnost, že jde o bytost lidskou, zpravidla individuální,²⁷⁾ zřídka právní osobu.²⁸⁾ Druhou náležitostí jest znak fysického zapříčinění zločinu: aby zločin byl zločincem spáchán. Dalším prvkem podstaty zločincovy jest, že jde o bytost, která měla ke zločinné činnosti (event. výsledku) i určitý psychický vztah: úmyslný, vědomý, nebo nedbalý. Posléze jde o prvek, aby duševní stav zločincův v době činu byl normálním v ohledu duševního zdraví, jak se nepřesně říká, aby šlo o pachatele přičetné.²⁹⁾

Jen tehdy, jsou-li uskutečněny všechny tyto znaky, možno mluvit o zločinci, t. j. o subjektu, jemuž možno čin podle práva přičítati, jenž pro čin má býti trestán. Prvky zločince jeví se též býti předpoklady trestnosti, ale tato trestnost představuje zase již jinou právní rovinu: existence zločince je jen jedním z jejích předpokladů.³⁰⁾

Všeobecné prvky zločince doznávají zvláštního zabarvení a náplně normami zvláštní části trestního zákona. Jimi je dán pojem a prvky zločince speciálního.³¹⁾ V podstatě zločince speciálního

²⁶⁾ Pojmy to čirě právního vztahu, bez obsahu a hranic, proto nelze — jako jsme viděli i u trestnosti — mluvit ani o větší ani menší odpovědnosti (nesprávně ještě nová francouzská osnova L. 4. ch. 3).

²⁷⁾ I tu zřít rozdíl zločince od zločinu; tak může býti náležitostí zločinu: komplot, tlupa, shluknutí, zločincem však jest jen individuum, které se tlupy, shluknutí zúčastnilo, čímž uskutečnilo zločin v jeho náležitostech.

²⁸⁾ Tak na př. francouzská osnova, článek 115 (právnícké osoby mohou býti odsouzeny k trestům peněžítým a zabezpečovacím opatřením rázu majetkového).

²⁹⁾ Prvek přičetnosti a úmyslnosti představují skupinu, která nazývána bývá franko-belgickou naukou: mravní elementy zločinu, a anglo-americkou: mens rea. Původem svým starý rak. tr. zákon mluví v tomtéž smyslu, ale ve velmi nesprávné dikci, o důvodech, vylučujících »zlý úmysl«.

³⁰⁾ Proto jest přesnější, i se stanoviska bipartice, řaditi na př. přičetnost mezi podmínky přičítání (tak § 76 tr. z.), než příliš všeobecně a neurčitě do podmínek trestnosti (tak osnova § 21: trestný není, kdo...).

³¹⁾ Je přirozené, že generelní prvky zločince nejsou opakovány speciálními normami zvláštní části trestního zákona. Proto též by bylo vhodné

ního musí býti splněny nejen všechny pojmové generelní prvky, ale též ony speciální, které patří k pojmovým znakům zločinu a obsahově se jeho týkají; jsou to — jak jsme již viděli — znaky původem subjektivní, k osobě zločincově se vztahující. Jest přirozeným důsledkem zapříčinění zločinu činností zločincovou, že zločinec je speciálními znaky zločinu determinován. Tak na př. nemůže býti zločincem stavovského deliktu člověk, jenž by nepřínáležel onomu stavu, nikoli proto, že by jedině příslušník toho stavu mohl býti trestán, ale proto, že jedině příslušník stavu může se dopustiti činu, který jest stavovským zločinem, t. j. může vyhověti všem náležitostem zločinu; podobně deliktu úmyslného zabití člověka nemůže se dopustiti než jedině člověk, tento úmysl mající; nemá-li toho úmyslu, nemůže býti trestán, a to proto ne, poněvadž tu vůbec není onoho deliktu.³²⁾

Okolnost, že zákonodárce v mnohých případech normuje znaky zločinů z prvků, jež svým původem jeví se vlastně jako prvky zločince (úmysl, rozčilení, účel a pod.), nemůže míti vlivu na právní podstatu ani znaků zločinu, ani znaků zločince. Pojaty do pojmové podstaty zločinu, staly se prvky ty jednou provždy speciálními znaky zločinu. S druhé strany pak generelní znaky zločince nepřestanou býti znaky zločince proto, že některého z jejich prvků bylo zákonodárcem použito jako speciálního znaku zločinu. (Úmysl na př. jest vždy jednou z forem generelního prvku zločincova psychického vztahu, přes to, že četné speciální normy uvádějí jej i do podstaty sama zločinu, jako jednu z jeho náležitostí.³³⁾

---

definovati zločiny ryze objektivně: učinění toho a toho je zločinem, místo dosavadního: kdo učiní to a to.

³²⁾ Účastenství, jako zvláštní forma zločinu a zločince, má poněkud jiné postavení. (Francouzská nauka mluvívá proto o responsabilité secondaire). Jde totiž především o činnost účastnou (navádění, pomoc), která se upíná k vlastnímu skutku zločinnému. Je zřejmé, že účastník není přímo determinován těmi prvky deliktu, jež se vztahují k osobě vlastního delikventa. Důvodem právě jest, že účastenství upíná se ke zločinu a jeho náležitostem, nikoli ke zločinci.

³³⁾ Proto není vhodným postup Ferriho osnovy, jež považuje úmysl a nedbalost jedině za prvky deliktogenní. — Bipartisté nezřídka nemohli přesně zodpověděti otázku, zda jde o znak objektivní či subjektivní stránky trestného činu (srovnej Finger, cit. d. s. 116). Úvaha, zda jde o znak, který

Bylo již řečeno, že trestní norma nezakazuje přímo zločinné jednání, ale že jest jejím sociologickým účinkem, že zločin se počítuje jako jednání právním řádem zakázané, nechtěné, a tudíž protiprávní. Základním pramenem protiprávnosti zločinu je tak sama trestní norma, jakožto ona součást právního řádu, která výslovně a jasně svojí sankcí ono jednání zakazuje, právně negativně hodnotí.³⁴⁾ Poměr trestní normy k právnímu řádu jeví se tu býti poměrem harmonickým. — Takto v zásadě pojata, jeví se protiprávnost jako přirozený a immanentní důsledek existence zločinu: pro vztah případu k právnímu řádu.³⁵⁾ Konkrétní případ je v zásadě protiprávní už tehdy, jakmile jest podle práva zločinem, t. j. jakmile jeho skutkové znaky odpovídají pojmovým znakům zločinu, stanoveným trestní normou. V důsledku toho netřeba protiprávnost teprve odvozovati, hledíc k celku právního řádu (tak totiž, že by případ byl trestný jedině tehdy, kdyby v právním řádě nebylo jedině normy, jež by k němu měla vztah pozitivní). — Ale jest možno, že konkrétní případ obsahuje ještě jiný znak, který mu dodává jiného rázu, hledíme-li nikoli jen na vlastní trestní normu, ale na celek právního řádu. Jest totiž možno, že s celkového tohoto hlediska jest vztah případu k právnímu řádu vztahem jiným, nikoli již negativním, nýbrž pozitivním, takže právní řád takto kvalifikovaný případ buď trpí, anebo přímo schvaluje. Pramenem tohoto postoje jest ovšem též právo, a sice některá speciální norma právního řádu, buď přímo vyslovená, nebo alespoň zřejmá,³⁶⁾ hledíc k obsahu event. účelům, jež

---

je náležitostí zločinu, jenž bez něho vůbec není dán — a uvědomění, že konkrétní zločinec je determinován speciálními prvky zločinu, napomáhá řešiti tyto spory.

³⁴⁾ Tak Živanovič (cit. dílo); viz též Stránský: trestní reakce je sama momentem hodnotícím (c. d. s. 24).

³⁵⁾ Viz zvláště jemnou analysu Kallabovu (v cit. spise: O skutkové podstatě).

³⁶⁾ Jest možno mluvit o nevyslovené právní normě? Soudím, že není možno pochybovati o tom; případy nevyslovených pojmových znaků, normy zvykového práva, nutnost složité interpretace per analogiam a pod., nasvědčují jejich existenci. Zásadním předpokladem arci jest, aby takové normy byly v souladu s právním řádem, jenž jest jejich ústředním pramenem (srovnej k tomu: Weyr, cit. d. s. 101 sl.).

právní řád sleduje.³⁷⁾ V těchto případech není již poměr trestní normy k právnímu řádu poměrem harmonickým; trestní norma jeví se v odporu k oné speciální. Závažným důsledkem toho jest, že speciální norma působí neplatnost trestní normy, vzhledem k danému případu, a tudíž: netrestnost případu. Mluví se tu o případech vyloučené protiprávnosti.

Obsah a důvod speciálních norem, vylučujících protiprávnost, může být různého druhu; zdá se, že tu jde v podstatě o motivy zločincova jednání, odnášející se k těm právním statkům (společenským vztahům), které jsou chráněny ještě i jinými normami právního řádu, než jen příslušnou trestní normou (život lidský, instituce majetku, organizace lidské společnosti; a tomu odpovídající motivy: obrana života, majetku, úřední činnost, úřední rozkaz a pod.).

Zločinný skutek se zakládá na zločinné činnosti; a tato jest momentem, v němž jsou existenční prameny podstaty zločinu i zločince. Jest otázkou, trestnost kterého z obou pojmů bude vyloučena v případech této »vyloučené protiprávnosti«, zda jediné zločince, nebo i sama zločinu? Řešení nemůže tu podati nauka, ježto jde o věc praktických účelů a subjektivního názoru zákonodávce. Jest možno, že snad primerní postoj právního řádu exkulpoval samotna zločince vzhledem k motivům jeho jednání; některé z případů však byly společností jistě již odedávna považovány jako momenty tou měrou důležité, a právním řádem schvalované, že pečeť privilegia byla vtisknuta na ona jednání jako na celek, s platností pro všechny spoluúčastné, nejen tedy pro sama zločince, ale i pro celý zločin. Mezi případy, kdy protiprávnost bývá vyloučena pro zločince sama, patří na př. rozkaz představeného, stav nouze; mezi případy, kdy vůbec celý zločin je tímto vyloučením »ospravedlněn«, — jak se říká —, patří zvláště obrana.³⁸⁾

³⁷⁾ Miříčka: O formách trestné viny (Praha 1902), s. 100; Stránský, cit. d. s. 26.

³⁸⁾ Mluví se též o oprávněné obraně. Kriminalisty zajímala svého času otázka, zda jednání, jehož protiprávnost jest vyloučena, jest jednáním pouze beztrestným, nebo zda jest jednáním »právním«. Tato otázka však nepatří do úvah trestněprávních (viz správné důvody osnova, s. 34). — Díkce zákonů jest často nejen nepřesnou, ale přímo opačně stylisovanou, jak též ještě

Co se zařazení protiprávnosti týče, jest v důsledku řečeného přirozeno, že je to institut, patřící jak k oblasti zločinu, tak i zločince. Protiprávnost je jejich přirozenou právní vlastností. Případy vyloučené protiprávnosti způsobují negaci této vlastnosti a tím neexistenci buď zločinu, nebo zločince.³⁹⁾ (Normy, stanovící případy vyloučené protiprávnosti, jsou normami zpravidla s platností generelní, a jen výjimečně se vztahují na některé speciální normy, jako na př. § 474 tr. z.). Ještě je vhodné poznamenati, že od vlastního institutu je třeba lišiti případy, kdy »neoprávněnost« nebo »protiprávnost« zločinné činnosti jest jedním z pojmových znaků podstaty zločinu. Nesplnění tohoto znaku způsobuje též neexistenci zločinu, a to — čirě normologicky — proto, že tu nejsou splněny náležitosti zločinu. Na rozdíl od případů vyloučené protiprávnosti, kde důvod neexistuje zločinu spočívá nikoli v nedostatečích uskutečnění vlastní trestní normy, nýbrž v jiné normě, která trestní normu v daném případě platnosti pozbavila.

uvidíme u vlastních překážek trestnosti. Tak podle § 70 tr. z. obrana jako překážka trestnosti platila by pouze pro zločince (čin se nepřičítá), opačně pak nouze podle § 80 (trestný je čin). Osnova považuje za případy vyloučené protiprávnosti zločince §§ 23, 24 a zločinu § 22; stylisace tu rovněž není šťastná, ježto obrana (§ 24) přes pojem: bránění jiného člověka než sebe sama, mohla by vyloučiti širší účastníky z privilegia beztrestnosti.

³⁹⁾ V německé nauce patří jedny případy k tak zv. Rechtfertigungsgründe, druhé k tak zv. Schuldausschliessungsgründe. Druhý název je příliš široký a nespecifikuje právní instituci, o kterou jde. Franko-belgická nauka činí někdy podobně (Garraud), jindy zahrnuje případy prvního druhu do: causes qui suppriment l'infraction, se starým rčením: il n'y a ni crime ni délit (činí tak i nová francouzská osnova, zahrnujíc sem — nesprávně — i promlčení a amnestii). Případy druhého druhu bývají zahrnovány někdy mezi subjektivní justifikaci zločinu, jindy mezi exempce, excuse a pod. — Velmi široké zařazení má švýcarská osnova z r. 1908: výjimky z trestní hrozby. Podobně F'inger: protiprávnost je důvod nevzniku tr. pr. státního. Patrně, že tím není pojem vůbec nijak zpřesněn. — Živanovič zahrnuje mezi případy prvního druhu: obranu, svolení poškozeného, sebepoškození, výkon povinnosti, právo disciplinární, svépomoc. Případy druhého druhu — nouzi a rozkaz představeného — nepojímá však jako vyloučenou protiprávnost jednaní zločincova, nýbrž jako osobní důvod vyloučené trestnosti. Věc podle mého mínění nesprávná nejen proto, že porušuje zcela symetrickou situaci obou druhů vyloučené protiprávnosti, nýbrž i proto, že — jak ještě později uvidíme — nezachycuje plně ani tyto tak zv. osobní důvody vyloučené trestnosti.

Splnění pojmových znaků působí existenci zločinu, případ jest trestný. Naopak není tu zločinu, nejsou-li splněny jeho náležitosti, a to i kdyby chyběl jen jediný znak; neboť teprve souhrn všech znaků dohromady tvoří zločin. Nedostatek náležitostí zločinu jest tedy negativní podmínkou zločinu, mohli bychom též říci: překážkou zločinu, ale ponecháme tento výraz pro vlastní překážky zločinu, t. j. pro ony znaky, které svojí existencí a nikoli neexistencí způsobují, že nejde o zločin.⁴⁰⁾ Důsledkem existence zločinu jest trestnost případu, co značí, že mají býti trestáni všichni ti, kteří se činu dopustili, ať jako pachatelé, nebo jak účastníci.⁴¹⁾ Jiným důsledkem jest též pozitivní vliv na zločiny odkazné, t. j. takové, které existenci určitého zločinu považují za svůj předpoklad (na př. nadřzování). Dále je možno, že zločinec bude odsouzen k trestním útratám, nebo že bude odsouzen k civilní náhradě. Bližší rozbor těchto důsledků vymyká se naší úvaze.

Nesplňuje-li případ všechny znaky podstaty zločinu, pak není případem trestným, není zločinem, a pachatel, a všichni ti, kteří jsou spoluúčastní, jsou beztrestní. Je to tehdy, když buď tu vůbec není činnosti zločinné, nebo sice tato tu je, ale neděje se za podmínek a okolností, daných podstatou deliktu. Zde nás nesmí mýlit situace účasti, kdy účastná činnost vztahuje se k činnosti zločinné (na př. návod k vraždě), ale tato zločinná činnost není realizována (jak se nepřesně říká: pokus návodu). Zde nejde o existenci sama vlastního zločinu, nýbrž o otázku právní existence zločinné účasti. Jednotlivá zákonodárství normují věc různě. Tam na př., kde byl zákonodárce ovlivněn tak zv. akcesorickou povahou účasti, trestá se účast jen tehdy, když byl zločin realizován, a to buď dokonán, nebo aspoň pokusem (situace §u 69 tr. zák.). Teoreticky ovšem je správné činiti činnost účastnou závislou nikoli na faktické existenci zločinu, ale toliko na faktické existenci činnosti účastné (navádění, pomáhání), vztahující se pojmově k určité činnosti zločinné. Tak velmi správně osnova v §u 25.⁴²⁾

⁴⁰⁾ Liszt (cit. d. s. 193) mluví o Deliktsausschliessungsgründe, kam zahrnuje splnění nejen pojmu *Handlung* a *rechtswidrige Handlung*, nýbrž i *schuldhafte Handlung*, což arci nám jest náležitostí zločince a nikoli zločinu.

⁴¹⁾ Tito ovšem po splnění i náležitostí činnosti účastné.

⁴²⁾ Viz důvodovou zprávu s. 36.

Tam, kde není dána žádná zločinná činnost, není přirozeně zločinu, a je proto zbytečné, aby zákonodárce takové případy výslovně za beztrestné prohlašoval.⁴³⁾

Jsou-li splněny prvky zločince u určitého individua, bude toto individuum trestné, neboť prvky tyto jsou náležitostmi a podmínkami trestnosti.⁴⁴⁾ Nesplnění náležitostí vede k právní neexistenci zločince, tím arci též k netrestnosti individua, o něž jde.⁴⁵⁾ Stačí tu opět chybění i jen jediného znaku (na př. kdo by zastřelil člověka nešťastnou náhodou, nebo sice úmyslně, ale jsa choromyslným, nebo kdo by jednal na rozkaz představeného, a pod.).

Existence zločince přirozeně předpokládá existenci zločinu, ale opačné závislosti není. Tak na př. v případě zabití člověka choromyslným bude tu dána existence zločinu, ale nebude tu zločince. Tento poměr má arci vážné právní důsledky zvláště oproti třetím osobám, jež se činu spoluúčastnily. Tak jest tu vyřešena stará teoretická otázka akcesority účasti: účastník nevíže se ke zločinci, ale jediné ke zločinu. Proto je možno, že některé ze spolučinných osob budou zločinci, jiné nikoli, nebudou-li u nich dány všechny náležitosti zločince. V teorii i zákonodárství mluvívá se při této příležitosti nepřesně o osobních důvodech, které vylučují trestnost pachatelé; míní se tím však netoliko nedostatky pojmových náležitostí zločince, ale i překážky pojmu zločince, jak ještě později uvidíme. Výslovným ustanovením zákona se leckdy ještě

---

⁴³⁾ Tak na př. stanoví § 300 tr. z., že beztrestní jsou svědkové souboje a lékaři; ustanovení zbytečné, ježto jde o činnost, která není žádnou normou prohlášena za trestnou (deliktem jest: vyzvat k souboji, vyzvání přijat, přikazít smír, sekundovat — pojem rozdílný od pojmu svědka — povzbuzovat, vyhrožovat opovržením, dostavit se se zbraní a bojovat).

⁴⁴⁾ Pojem zločince jakoby opět představoval samostatnou právní rovinu, k níž se sice zásadně upíná trestnost — zločinec má být trestán —, ale uskutečnění její je závislé ještě na jiných právních podmínkách, ev. negativně: překážkách. Není proto přesné provažovati náležitosti zločince za přímé podmínky trestnosti.

⁴⁵⁾ Bipartiční nauka praví, že tu není viny pachatelovy, a mluví o důvodech vylučujících vinu, ev. — jako uherský proces § 326, č. 3: přiřítání k vině. Někdy se též mluví o vyloučení subjektivních prvků zločinu (vzpomínám tu na př. Floriana, u něhož je to ovšem hrubým poklesem proti jeho tripartičnímu systému. *Trattato di diritto penale, Parte generale III.* vyd. Milan 1926).

zdůrazňuje, že tyto »osobní vlastnosti« se netýkají jiných spolučinných osob; konstatování má za účel paralysovat absurdní důsledky starší nauky (Birkmeyer) o akcesoritě účasti. S hlediska tripartičního není takovýchto ustanovení potřebí.

Jinými důsledky neexistence zločince mohou být otázky placení útrat, náhrady škody, dále stylisace některých ustanovení procesních (důvody osvobození, zastavení řízení a pod.); důsledky tyto opět záleží na jiných než hmotněprávních momentech a nebudou proto předmětem naší úvahy.

Jsou-li splněny náležitosti zločinu a zločince, je případ trestný, pachatel má být trestán. Právní instituce zločinu a zločince jsou tedy podmínkami trestnosti. Ale máme v hmotném právu trestním i jiné momenty, jichž jsoucnost má též vliv na trestnost, ale vliv opáčný: překáží tomu, aby byl zločin a zločinec trestný. Jde tu o případy, které možno zahrnovati do oblasti vlastních překážek trestnosti. Bývá to na př. okolnost, že od spáchání zločinu uplynula delší doba (promlčení), že pachatel se zasadil o odvrácení škody (účinná lítost), že k zabití člověka došlo při excesu obrany, že příbuzný pokolení sestupného při krvesmilstvu neměl 18 let, smrt zločince, atd.

Co se obsahu jednotlivých těchto privilegovaných událostí týče, jde tu buď o události mající co činiti se zločincem, tak na př. určitá jeho činnost, jež přistoupila k vlastní činnosti zločinné, nebo jde o určité kvalitní okolnosti zločinné činnosti samotné, nebo jde o vlastnosti osoby zločincovy (příbuzenství, postavení úředníka), nebo se událost týče samotné fyzické existence zločincovy (smrt), nebo konečně jde o události jiného druhu (milost, promlčení, a pod.). — Důvodem, t. j. sociálním účelem privilegování těchto momentů, bývají důvody rodinné, určité předpoklady polepšení pachatelova, důvody veřejného zájmu, a pod.⁴⁷⁾

⁴⁶⁾ Uh. zákon v § 74 mluví dokonce o vyloučení trestnosti činu(?), kterážto dikce značila by právě opáčný důsledek.

⁴⁷⁾ Viz Prins Adolphe: Science pénale et Droit positif. Bruxelles 1899, s. 291.

Důležité jest všimnouti si časového momentu těchto událostí. V tomto směru rozpadá se celá oblast na dvě skupiny, z nichž jedna představuje události a vlastnosti, které tu jsou dány v okamžiku samotné zločinné činnosti (exces obrany, nadřizování příbuznému, krvesmilství příbuzného v linii sestupné mladšího 18 let), a druhá zahrnuje události, jež nespádají časově v jedno s vlastní činností zločinnou, nýbrž nastaly až po této, tedy po tom, když už skutek zločinný byl dokonán. (Tak na př. sňatek po násilném smilstvu, promlčení, účinná lítost a pod.)

Vzhledem k tomuto časovému kriteriu považuje nauka momenty prvé skupiny za důvody vylučující trestnost (Strafausschliessungsgründe), na rozdíl od důvodů skupiny druhé, které nazývá důvody zániku trestnosti (Strafaufhebungsgründe).⁴⁸⁾ Podstata obou skupin vidí se v tom, že v prvé případě, kdy privilegovaná událost jest současná se zločinnou činností, vůbec nevznikl subjektivní trestní nárok státní na potrestání pachatele, ve druhém případě, poněvadž zločinný skutek byl již spáchán, tento trestní nárok státu sice vznikl, ale nastáním privilegované události opět byl uhašen, zanikl.⁴⁹⁾ K pochopení právní podstaty obou skupin netřeba věnovati pozornost sporné povaze tohoto tak zv. státního subjektivního nároku na potrestání pachatele; stačí, vyjdeme-li od samotného jádra trestní normy. Bylo již řečeno, že trestní norma: má býti potrestán, vázána jest na

---

⁴⁸⁾ Důvody vyloučení trestnosti jsou v dosavadní nauce pojímány příliš široce, neboť obsahují nejen ty momenty, které jsou této oblasti vlastní, a jež nazývány bývají (ježto se většinou přihlíží jen k osobě zločince) osobními důvody vyloučené trestnosti, ale i ony znaky a podmínky, které jsou vlastními náležitostmi zločinu a zločince. Tak německá nauka, mimo vzpomenuté persönliche Strafausschliessungsgründe počítá sem též Rechtfertigungsgründe a Schuldausschliessungsgründe. Francouzská nauka mluví o causes de la justification objective a subjective, též se mluví o excuses absolutoires (n'effacent pas la culpabilité, mais écartent complètement la peine), někdy se užívá názvu causes péremtoires. — Důvody zániku trestnosti nazývány bývají též důvody trestnost zrušujícími, romanticky: zhasnutí práva na trest, odpadnutí trestu, causes qui font cesser l'effet de la peine, cause estintive de le condamne penali, Ausschluss der schon verwirkten Strafe, a pod.

⁴⁹⁾ Tak Prušák: Rakouské právo trestní, Praha 1912, s. 233; Milota: Trestní právo hmotné. Část obecná, s. 72.

splnění předpokladu: aby zločinec spáchal trestný čin. Stalo-li se tak, nastala příslušným státním orgánům povinnost trestati. Negace této povinnosti nastane tehdy, když budou splněny podmínky jiné normy, která ruší platnost trestní normy tím, že stanoví jiný obsah společenského dění co předpoklad tohoto zrušení. Časová okolnost splnění toho obsahu jest momentem, od kdy vlastní trestní norma na případ (vyhovující obsahu nové normy), se již nebude vztahovati. S hlediska normologického je jasno, že pramenem privilegování a tedy netrestnosti, jest speciální právní norma (základní požadavek: jen norma může normu platnosti pozbaviti). Časový moment, jenž se jeví kriteriem rozdílu obou skupin, jest jen momentem patřícím k obsahové podstatě oné normy.

Platnost těchto speciálních norem jest někdy všeobecnou, generelní, t. j. vztahuje se na všechny druhy trestných činů, (tak smrt, promlčení), jiné normy se týkají toliko určitých druhů trestných činů, jako na př. ustanovení o účinné lítosti, a pod.

Důsledkem jest beztrestnost případu. Při tom jest důležité, zda negování trestnosti se vztahuje jen na zločince, zda totiž má býti netrestný jen sám zločinec, jehož privilegovaná událost se týče, nebo zda ona událost rozestírá svůj vliv na celý zločin, s důsledkem, že nejen zločinec bude beztrestný, ale i sám zločin a účastníci na něm. Obojí možnost jest tu dána — jak jsme již viděli u protiprávnosti —, a nauka nemůže než konstatovati, že záleží na zákonodárci, zda chce míti důsledek prvního, nebo druhého druhu. Je arci nutno žádati, aby zákonodárce si byl jasně vědom obou možností, a aby stanově jednu, učinil tak naprosto srozumitelně a jasně, aby nebylo pochybností. Dnešní stav bývá někdy daleko od uvědomění těchto momentů, a zákonodárna díkce je leckdy zcela nepřesná. Stylisací: není trestný čin, nepřičítá se čin, zločinec nebudiž trestán, trestnost činu zaniká, a pod. se míní buď překážky zločinu a zločince, nebo samotné prvky náležitostí zločince, jindy důvody zániku trestnosti a pod. Leckdy se mluví o netrestnosti činu, zatím co jde pouze o netrestnost zločince (tak na př. stylisace promlčení v § 227 rak. z.: promlčením pomíjí zločin a trest), jindy se naopak mluví o zločinci (přičítání), zatím co jde o důvod překá-

zející existenci sama zločinu, atd. Výklad takovýchto míst v zákoně bývá obtížný; je nutno přihlížeti k celkovému zařazení sporného ustanovení, k ustanovením o příslušnosti, nutno bráti v potaz i účel normy, zda je dána jediné na prospěch zločinci, a pod. Hlavním jest, aby vykládající byl si vědom teoretické podstaty překážek a podmínek trestnosti. A aby měl jasno v tom, že některé normy se týkají pouze zločinu, takže na př. stanoví-li určitý prvek, jde o prvek zločinu, stanoví-li určitou překážku, půjde o překážku zločinu, se všemi důsledky, o nichž bylo již jednáno; a naopak, že jsou normy, které se týkají pouze prvků event. překážek zločince, s důsledky patřícími k instituci zločince.⁵⁰⁾

⁵⁰⁾ Necht' věc ilustrují příklady: 1. § 336 č. tr. z. stanoví, že je zločinem krádeže — nehledíc na cenu ukradených věcí, byla-li krádež spáchána na osobě žijící se zlodějem ve společné domácnosti. Tento znak společné domácnosti mohl by býti jednak znakem zločinu, jednak jen znakem náležejícím k podstatě zločince. V prvním případě bylo by důsledkem, že účastník — na př. návodce — byl by vinen tímto kvalifikovaným případem zločinu krádeže (za samozřejmého předpokladu, že by tu byly splněny ostatní podmínky návodu). V druhém případě byl by návodce vinen jen všeobecným deliktem krádeže, a jediné sám zloděj žijící ve společné domácnosti s okradeným, byl by vinen kvalifikovaným zločinem krádeže. Otázku sluší rozhodnouti tak, že znak společné domácnosti jest znakem zločinu, nikoli jenom zločince, a to hledíc ke slovní dikci (byla-li krádež spáchána), jednak hledíc k zařazení tohoto bodu 8. k §u 336, jehož první věta stanoví, že: krádež je zločin. Tak i správně rozhodovala uherská kurie (viz rozhodnutí citované u Milota-Nožička, s. 39, č. 2, 3 a s. 164, č. 36). Důvody rozhodnutí arci byly nepřesné, pravilo se, že toto spolužití ve společné domácnosti není osobní vlastnost, ale poměr předmětného vztahu spolužijících, čímž se mínilo, že případy tyto nepatří pod § 74 (stanoví, že při účastnících a spolupachatelích nepřihlíží se k osobním vlastnostem pachatelovým). Tato argumentace není právnická, ježto mluví jen o faktech, a faktem jest, že žije-li zločinec ve společné domácnosti, jest to i určitým jeho osobním poměrem. Vlastním důvodem, proč případy skutečně nepatří pod § 74, je okolnost, že znak žití ve společné domácnosti je právním znakem zločinu, prvkem deliktogenním, při čemž vůbec nezáleží na tom, jakého jest faktického rázu. — Příklad 2. Jest otázkou, zda § 284 tr. z. jest normou tvořící nový zločin, nebo jen privilegiující určitého zločince: matka, která úmyslně zabije při porodu svoje dítě zrozené mimo manželství, buď potrestána žalářem do 5 let; tedy mnohem mírněji, než se trestá vražda ev. zabití. Důsledkem v prvním případě by bylo, že návodce a pomahač byl by trestný podle toho paragrafu, tedy

Hledíc ke vzpomenutým dvěma hlavním způsobům třídění překážek trestnosti, docházíme ke čtyřem skupinám, které se nám jeví buď jako překážky zločinu a zločince, nebo jako překážky trestnosti zločinu, anebo zločince. Prvé dvě způsobují, že tu neexistuje zločin a zločinec, třebaže jinak byly by dány náležitosti všeobecné trestní normy, takže by šlo o zločin ev. zločince, kdyby tu nebylo oné události, kterou speciální norma považuje za překážku zločinu ev. zločince. Druhé dvě skupiny znamenají události, které se sběhly už potom, kdy byla činnost zločinná dokonána, takže už tu byly splněny předpoklady vlastní trestní normy: šlo už o zločin ev. zločince, ale přistoupením oněch pozdějších momentů byla trestnost zrušena.

Názvy, jichž užívám, jeví se mi vhodnějšími názvů obvyklých, zvláště název prvních dvou skupin: překážky zločinu ev. zločince; neboť v podstatě tu ani zločin, ani zločinec nevznikl, ježto privilegovaný úsek vnějšího světa je současný zločinnému skutku; proto nelze mluvit o důvodech vylučujících: nemožno vyloučit, co ani nevzniklo. Zároveň se dosahuje potřebné harmonie k momentům, jež představují podmínky zločinu a zločince. Tyto podmínky (přesněji řečeno: náležitosti zločinu a zločince — abychom odlišili tuto oblast od užších podmínek zločinu ve vl. sl. smyslu), jsou podmínkami trestnosti, tím že působí právní existenci zločinu a zločince; a naopak překážky zločinu ev. zločince překáží tomu, aby v daném případě šlo o zločin, nebo zločince.

---

mírněji, kdežto ve druhém případě byla by privilegována jen matka, kdežto účast byla by trestna podle všeobecné normy o vraždě event. zabití. Stylisace zákona zdála by se nasvědčovati úzkému řešení druhému: matka buď trestána. Tato dikce však jeví se nepřesnou z toho důvodu, že celkové zařazení paragrafu mezi ostatní zločiny a přečiny proti lidskému životu (prvým je vražda, druhým zabití, třetím usmrcení člověka na žádost, čtvrtým účast na samovraždě, pátým je náš případ — viz nadpis: zavraždění dítěte [Milota-Nožička, s. 120], šestým vyhnání plodu, atd., tedy vesměs samostatné a nové delikty), nasvědčuje tomu, že jde o speciální delikt sui generis, — jehož se dopustiti může nejenom matka, ale i účastníci; přistupuje ještě argument čerpaný z příslušnosti soudní: vražda a zabití patří — podle §u 15 zák. čl. 34 z 1897 — před porotu, kdežto náš případ toliko před sborový soud. Správné proto bylo rozhodnutí kurie citované u Miloty-Nožičky, s. 120 sub 10: XVIII 354.

Shrneme-li, dospíváme k této situaci:

1. **Překážky zločinu.** Jsou to momenty, které v důsledku speciální normy překážejí tomu, aby šlo o existenci zločinu. Případ, který jinak vykazuje všechny znaky trestného činu, a byl by tudíž zločinem dle všeobecné normy, vykazuje též znak, jenž v důsledku speciální normy jest překážkou zločinu. Tento znak jest svojí fyzickou existencí současný fyzické existenci zločinné činnosti. V zákonodárství jde o případy velmi řídké. Tak se zdá, že sem patří případ § 422, II. odst. tr. z., § 329 tr. z.

2. **Překážky zločince.** Privilegovaná událost ev. vlastnost zločincova nebo zločinné činnosti, jest opět současnou. Důsledkem speciální normy je, že tu právně není dán pojem zločince, takže individuum, v jehož osobě privilegovaná událost vznikla, je beztrestné. Rozdíl oproti první skupině jest v tom, že zde speciální norma váže beztrestnost jediné k osobě pachatelově, a nikoli k jiným osobám, které zločinu se spoludopustily. Patří sem na př. exces obrany, § 243 o. 3. tr. z. (příbuzný sestupného pokolení pod 18 roků věku při krvesmilstvu), beztrestnost pro křivé svědectví dle § 224, č. 1, 2 tr. z.; nadřzování na prospěch příbuznému dle § 378 tr. z., a pod.

3. **Překážky trestnosti zločinu.** Privilegovaná událost vznikla později, až po spáchané zločinné činnosti. Zločin sice vznikl, ale v důsledku speciální normy není již trestný, t. j. všichni, kteří se ho zúčastnili, jsou beztrestní. Patří sem na př. § 240 tr. z. (sňatek mezi pachatelem a poškozenou ženou při násilném smilstvu), § 297 tr. z. (upuštění od souboje), amnestie (překážka to trestnosti zločinu generálního rázu), atd.

4. **Překážky trestnosti zločince.** Liší se od překážek uvedených pod čís. 3 tím, že beztrestnost daná privilegovanou událostí týče se jen samotné osoby zločincovy. Patří sem na př. promlčení, smrt zločince, milost, výkon trestu, osvědčení při podmíněném odsouzení, dobrovolné ustoupení od pokusu, účinná lítost, § 159 tr. z. § 300 tr. z. § 27 zák. na ochr. republiky, a pod.^{51) 52)}

⁵¹⁾ Nepatří sem odpuštění: samo o sobě je právně irrelevantní, může ale značiti buď nepodání návrhu, soukromé obžaloby, nebo jeho odvolání

Bylo již řečeno, jak mnoho záleží na správnosti zákonné stylisace, a jak je někdy obtížné zjistit, o kterou skupinu případů se jedná. Někdy je věc zřejmá: tak se jeví bezpochybným, že dobrovolné odstoupení od pokusu je překážkou, která se týče jedině toho, kdo dobrovolně odstoupil, třebaže na př. § 67 tr. z. mluví (nesprávně) o tom, že se netrestá pokus (místo: pokusivší).⁵³⁾ Zato v jiných případech je situace velmi sporná: uvádím na př. § 8, odst. II. a) zák. č. 4/1931: jest to důvod vztahující se jen na zločince, anebo i na celý zločin? Dikce nasvědčovala by, že jde toliko o překážku zločince, obsah a účel normy zdají se však nasvědčovati, že jde o událost privilegující celý zločin: tedy o překážku zločinu. Podobně § 9, odst. III. cit. zák.

Spornost mnohých ustanovení je dána ještě i kombinací těchto momentů s náležitostmi protiprávnosti, event. s náležitostmi sama zločinu a zločince. Zmínil jsem se již, že protiprávnost se normologicky jeví též vlastně případem překážek zločinu event. zločince, v důsledku existence speciální normy. Jedině obsah touto speciální normou privilegovaného znaku může být určitým kriteriem rozdílu mezi protiprávností a vlastními překážkami zločinu a zločince, nehledíme-li k formálnímu rozdílu, že překážky bývají dány výslovnou normou, kdežto protiprávnost leckdy i normou nevyslovenou.

Jest tedy možno, že sporný znak může náležeti několika různým institucím: především může jíti o pojmový znak deliktu, nebo delinkventa. Zvláště tehdy, když v souboru těchto znaků se nalézají některé nevyslovené sice, ale předpokládané, jako na př. svolení poškozeného, poškození vlastní věci a pod. Dále jest možno, že jde o znak, který je důvodem vyloučené protiprávnosti. A konečně, že jde o vlastní překážky zločinu. (Překážky trestnosti zločinu jsou snadno poznatelný pro časový odstup).⁵⁴⁾

---

nebo nedostavení se k procesnímu úkonu; v každém případě věc procesního a nikoli materiálního rázu.

⁵²⁾ Od překážek trestnosti nutno lišiti překážky výkonu trestu (na př. těhotenství, choroba a pod.).

⁵³⁾ Viz správné rozhodnutí bývalé kurie cit. u Miloty-Nožičky, s. 29, sub. 11.

⁵⁴⁾ Rozeberme na př. případ řu 329 tr. z. Stanoví se tu, že neužije se ustanovení řu 328 tr. z., když uvedené osoby oznámí tajemství podle

Otázka zařazení překážek zločinu a zločince nebude tuším činiti valných obtíží. Systém nauky zařadí je po náležitostech zločinu a zločince. A po nich přijde zařazení překážek trestnosti zločinu a zločince. Systém zákona bude poněkud pozměněn, v tom směru, že překážky vyjadřované normami určenými jen pro speciální delikty nebudou obsaženy ve všeobecné části trestního zákona.

---

své povinnosti úřadu. § 328 tr. z. stanoví, že veřejný úředník, advokát, atd., dopouští se přečinu, vyjeví-li cizí tajemství bez důvodné příčiny. Jest nesporno, že ustanovení § 329 tr. z. nepatří mezi překážky trestnosti zločinu event. zločince, ježto jde o určitou kvalitu zločinné činnosti, tedy o děj současný. Může tedy jíti: 1. o překážku zločinu: jest tu výslovná speciální norma, privilegující určitou kvalitu činnosti jinak zločinné, s důsledkem, že »neužije se předešlého paragrafu«, tedy že nepůjde o zločin. 2. Ale může jíti i jen o normu vysvětlující znak zločinu: co totiž má býti rozuměno oním pojmem: bezdůvodné vyjevení tajemství. Navvědčoval by tomu i nadpis hlavy, mluvící o zakázaném vyjevení cizího tajemství. Oznámení tajemství podle povinnosti úřadu nebylo by tedy vyjevením zakázaným, nebylo by tu onoho pojmového znaku deliktu: bezdůvodné příčiny. 3. A konečně mohlo by jíti o případ vyloučené protiprávnosti, vyjádřené speciálně a výslovně: to, že někdo sice vyjevil cizí tajemství, ale učinil tak podle své povinnosti, a úřadu, představuje se — účelově pojato — jako akt sociální prospěšnosti, ba dokonce jako akt úřední a právní povinnosti, v důsledku čehož nebylo by tu protiprávnosti činu.